

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนคุณธรรมบ้านคอยดิน

แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สังคมเป็นสุข

๑๑ ต่อไปนี้ ถ้าเราไม่เริ่มต้นแก้ปัญหาน้ำในห้วยทับไต้เน่าเสีย เราก็จะอยู่กับ
ไม่ได้แล้วนะ ไม่มีใครช่วยเราได้ ถ้าเราไม่ช่วยตัวเอง ๑๑

คุณสมชาย หลวงละ หัวหน้าศูนย์เรียนรู้ชุมชนคุณธรรมบ้านคอยดิน พูดประโยคนี้ในวันที่ยักชวนชาวบ้านกว่า 200 คน มาประชุมร่วมกันที่บ้านของเขา ซึ่งก็คือ **ศูนย์เรียนรู้ชุมชนคุณธรรมบ้านคอยดิน** ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 ตำบลห้วยไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

สถานการณ์สร้างจิตอาสา

คุณสมชายไม่ใช่ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ แต่มีความเป็นผู้นำชุมชนเพราะสถานการณ์บังคับ หลายปีที่ผ่านมาชาวบ้านใน 5 ตำบล คือ ตำบลน้ำพุ ตำบลอ่างหิน ตำบลห้วยไผ่ ตำบลดอนแร่ และ

ตำบลอ่างทอง จังหวัดราชบุรี ต้องประสบกับปัญหาน้ำในห้วยทับไต้เน่าเสียจนไม่สามารถนำมาใช้ในการเกษตรได้ มีหน้าข้าวบ้านที่เลี้ยงปลาอยู่ใกล้ลำห้วย ก็ประสบปัญหาปลาที่เลี้ยงไว้ตาย สาเหตุเพราะฟาร์มเลี้ยงสุกรและโรงงานปล่อยน้ำเสียลงสู่ลำห้วย

แรกที่เดียวชาวบ้านต่างทยอยกันไปร้องเรียนทั้งกับหน่วยงานราชการ ทั้งเจ้าของกิจการ รวมถึงร้องเรียนผ่านสื่อ แต่ผลที่ได้รับกลับเป็นความเฉยเมย เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านก็สุดจะหาทางออก ปล่อยให้ปัญหานี้เรื้อรังมาเป็นเวลา 3-4 ปี

จนกระทั่งวันหนึ่งมีพระภิกษุรูปหนึ่ง มาয়งหมู่บ้านดอยดิน เพื่อสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรม เมื่อเดินไปที่ลำห้วยใกล้ๆ ก็พบว่าน้ำเป็นสีดำ ส่งกลิ่นเหม็นและมีปลาตาย ท่านจึงเอ่ยปากกับคุณสมชายว่า “ให้รวมตัวกับชาวบ้าน ช่วยชีวิตปลาพวกนี้ด้วย”

ความจริงแล้วคุณสมชายเป็นเกษตรกรทำสวนปลุกมะม่วงอยู่ที่บ้านดอยดิน ตำบลห้วยไผ่ ความรู้ในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ยังไม่กระจ่างมากนัก มีแต่จิตอาสาที่อยากทำเพื่อส่วนรวม เพราะคิดว่าถ้าไม่ลุกขึ้นมาทำอะไร วันหนึ่งข้างหน้าผลกระทบจะส่งต่อรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป

โชคที่ได้คุณสยาม จิตรบวร ผู้ประสานงานเครือข่ายภาคประชาชนมาช่วยประสานงานและเป็นທີ່ปรึกษาในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชาวบ้านในการทำงานร่วมกัน

เรียกได้ว่าปัญหาน้ำในห้วยทับไผ่เน่าเสีย เป็นปัญหาที่ไม่สามารถให้ใครเพียงคนเดียวคนหนึ่งเป็นพระเอกเพื่อแก้ปัญหา แต่ต้องอาศัยจิตอาสาและความพอเพียงของชาวบ้านในการร่วมแรงร่วมใจกันจัดการปัญหานี้ แล้วชาวบ้านจะใช้วิธีไหน เพื่อจะได้ไม่เกิดความ

ขัดแย้งอย่างรุนแรง เราไปดูการแก้ไขปัญหานี้ อย่างสันติวิธีกัน

จัดการปัญหาด้วยข้อมูล... ไม่ใช่อารมณ์

เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น หากใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ ปัญหาหมักจะบานปลาย เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง คุณสยามแนะนำว่า หากจะแก้ปัญหาก็กต้องนำข้อมูลข้อเท็จจริงมาพูดแสดง ชี้แจง จึงจะเกิดผลดีในการเรียกร้อง

นี่จึงเป็นที่มาให้มีการนำกระบวนการแก้ไขปัญหโดยยึดหลักไม่ให้เกิดความขัดแย้ง โดยเริ่มจากการเปิดเวทีสะท้อนปัญหา ให้ชาวบ้านที่ประสบปัญหาทั้ง 5 ตำบล มานั่งพูดคุยเพื่อสำรวจข้อมูลความเดือดร้อนว่าสาเหตุของปัญหามาจากจุดใด และที่ผ่านมามีการต่อสู้เรียกร้องอย่างไรบ้าง

วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2558 ผลจากการประชุมสำรวจพบว่า ชาวบ้านบางส่วนได้ทำหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานราชการบางส่วนไปคุยกับเจ้าของกิจการ แต่ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข และยังค้นพบว่าการใช้อารมณ์ในการเจรจาโดยขาดข้อมูลไม่ส่งผลดีแม้แต่หน่อย ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวคุณสมชาย มีโอกาสเข้าร่วมเวทีและร่วม

กิจกรรมกับศูนย์คุณธรรม จึงได้นำแนวคิดที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มาผสมผสานกลายเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาคือ **ต้องแก้ไขปัญหโดยยึดหลักไม่ให้เกิดความขัดแย้ง และอยู่ร่วมกันได้ ทีมงานที่ร่วมกันแก้ไขปัญหาคือต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์ใดๆ แขนงนำแก้ไขปัญหาคือไม่นำการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง และต้องใช้ข้อมูลและเหตุผลในการแก้ไขปัญห**

จากนั้นได้ตั้งคณะทำงานอนุรักษ์น้ำ ห้วยทับใต้ขึ้น แบ่งบทบาท ใช้คนให้ถูกกับงาน ตามความถนัดของแต่ละคน จัดตั้งศูนย์ประสานงาน โดยใช้สถานที่บ้านดอยดินเป็นศูนย์ฯ ในการรวบรวมข้อมูล วางแผนจัดประชุม ประสานงานหน่วยงาน เพื่อให้เป็นคนกลางในการเจรจา จัดทำบันทึกการประชุม มติการประชุมไว้ทุกครั้ง และได้กำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัดขึ้นมา ดังนี้

เป้าหมาย 1 ปี คือ “ดินดี น้ำดี ผักดี” ตัวชี้วัดความสำเร็จ ดูได้จากถ้าดินดี ต้องมีไส้เดือนกลับมาอยู่อาศัย ถ้า น้ำดี น้ำในลำห้วย ต้องใสสะอาด ใช้ในการอุปโภค และการเกษตรได้ถ้าผักดี พืชผักที่ปลูกต้องให้ผลผลิตดี และลดการใช้สารเคมีลง ส่วนเป้าหมายในอนาคต คือการที่ลำห้วยแห่งนี้ มีความบริสุทธิ์สะอาดและสามารถชี้แจงถึง

ค่าความบริสุทธิ์สะอาดให้ชาวบ้านรับทราบได้ โดยทางชุมชนได้ขอความร่วมมือไปยังกรมทรัพยากรน้ำและกรมบาดาลในการส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบ

ราวเดือนกุมภาพันธ์ 2559 จากการสำรวจ ชาวบ้านพบว่าน้ำในลำห้วยทับใต้กลับมาใสสะอาดใช้ในการอุปโภคใช้รดน้ำพืชผักได้ น้ำเสียในสวนสาธารณะได้รับการบำบัด ดินเริ่มมีไส้เดือนมาอาศัย แมลงต่างๆ ที่แต่ก่อนไม่เคยมี เช่น หิ่งห้อย และผีเสื้อบางชนิดเริ่มกลับมา ผักให้ผลผลิตดีไม่เสียหาย

นอกจากนี้ ยังเกิดการรวมกลุ่มทำน้ายาอเนกประสงค์ชีวภาพ เกิดกลุ่มทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมักจากผักตบชวา ฯลฯ ที่สำคัญคือ ชุมชนและฟาร์มฯอยู่ร่วมกันได้ กลับมาพูดคุยกันหาทางออกร่วมกัน ช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน จัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน และกรอบแนวคิดนี้ ตำบลชุมชนอื่นที่ประสบปัญหาแบบเดียวกันได้นำไปปรับใช้ในชุมชนตำบลตนเองต่อไป

เรียนรู้จิตอาสา พอเพียง ผ่านปัญหา

คุณสมชายเล่าว่า จุดเด่นสำคัญที่ทำให้ชุมชนจัดการปัญหาได้สำเร็จมาจากการที่ชุมชนแห่งนี้เข้าใจถึงปัญหาร่วมกัน และใช้วิธีการจัดการปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง เมื่อ

ชาวบ้านตระหนักว่าแกนนำตั้งใจมาทำงานโดยไม่หวังผลประโยชน์ใดๆ จึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ที่สำคัญเมื่อผู้มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเข้ามาช่วยเหลือประสานงาน ปัญหาที่ว่ายากก็ค่อยๆ คลี่คลายลงได้

สำหรับงานจิตอาสาที่ชาวบ้านร่วมกันทำ นอกจากการระดมวิธีการแก้ปัญหาแล้ว ยังช่วยกันขุดลอกผักตบชวาในลำห้วย แล้วนำผักตบชวามาทำเป็นปุ๋ยหมัก โดยมีกรมพัฒนาที่ดินมาให้ความรู้ ผลดีที่เกิดขึ้นนอกจากชาวบ้านที่นี่จะมีความเข้มแข็งรักชุมชนของตนเองแล้ว ยังทำหน้าที่สอดส่องเป็นหูเป็นตาในการดูแลลำห้วย หากช่วงไหนมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่ลำน้ำ

ชาวบ้านก็จะแจ่งมายังศูนย์ฯ ให้รับทราบทันทีที่ผ่านมาหากฟาร์มหรือโรงงานไหนปล่อยน้ำเสียลงสู่ลำห้วย ก็จะต้องรับผิดชอบเยียวยา ค่าเสียหายให้กับชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนอีกด้วย

ส่วนเรื่องความพอเพียง ชาวบ้านที่นี่ได้เรียนรู้ว่าความละโมภ การทำธุรกิจโดยไม่ใส่ใจกับสภาพแวดล้อมจะส่งผลเสียตามมา แต่การทำเกษตรอินทรีย์ที่คำนึงถึงดิน น้ำ จะช่วยฟื้นฟูธรรมชาติให้กลับคืนมาอีกครั้ง

คุณสมชายบอกว่าอุปสรรคปัญหาสำคัญในการแก้ไขปัญหาคือ การที่บางภาคส่วนของรัฐไม่ให้ความร่วมมือ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นปัญหานี้ก็หมดไป หากชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจกันต่อสู้ ไม่นิ่งเฉยต่อปัญหา

ชุมชนทั้ง 5 ตำบล ได้ร่วมกันจัดงาน “บวชลำห้วย” ร่วมกันในเดือนสิงหาคม 2560 เพื่อยืนยันว่า พวกเขาจะไม่ทิ้งลำห้วย ทั้บไตให้ต้องเผชิญกับวิกฤติอีกต่อไป และเพื่อบอกต่อคนรุ่นลูกหลานว่าลำน้ำแห่งนี้จะเป็นตัวแทนของความร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านสืบต่อไปอย่างยั่งยืน